

PODÍL PIONÝRSKÉ DRUŽINY NA VYTVÁŘENÍ A UPEVNĚOVÁNÍ PIONÝRSKÉHO A ŽAKOVSKÉHO KOLEKTIVU VE TŘÍDĚ

VLASTA BRYCHTOVÁ, ZDENKA BRODSKÁ, VÚP, pob. v Brně.

Semknutý a pevný pionýrský i žakovský kolektiv pomáhá učitelům v boji za hluboké vědomosti žáků a za uvědomělou kázeň ve třídě i na celé škole. Významu výchovného působení kolektivu si byl vědom především A. S. Makarenko, který razil zásadu paralelního výchovného působení kolektivu a vychovatele: »Sovětská pedagogika je pedagogika paralelního působení, ne přímého působení. Chovanec našeho výchovného zařízení je především členem pracovního kolektivu a potom teprve chovancem — tak má chápat sám své postavení.« (A. S. Makarenko: Metodika organizace výchovného procesu, D. K. 1952, str. 72.) Prostřednictvím kolektivu lze usměrňovat jednotlivce, kteří se dopustili chyb, prostřednictvím kolektivu lze dosáhnout nápravy nejrůznějších nedostatků, v kolektivu se učí děti přímosti, otevřenosti, pravému soudružskému jednání, učí se vážit si přátelských svazků, které je víží s ostatními členy kolektivu, učí se bránit a hájit čest kolektivu za všech okolností. Kolektiv vychovává v dětech vlastnosti, které jsou nepostradatelné pro každého občana socialistické společnosti. V kolektivu se dítě učí podřizovat své osobní cíle a přání cílům a přáním celku. Neznamena to ovšem, že by kolektiv podvazoval iniciativu a tvůrčí schopnosti jednotlivých členů kolektivu. Právě v kolektivu se mohou nejširše rozvinout schopnosti dětí, v kolektivu se jim dostává náležitého ocenění, zejména se strany dětí samých. Proto se dnes klade takový důraz na výchovnou práci s kolektivem, ať už jde o kolektiv pionýrský nebo žakovský.

Obzvláštní význam má pak výchovná práce s pionýrským kolektivem přímo v průběhu práce pionýrské organizace i v průběhu normálního vyučování ve třídě. Protože prvním úkolem pionýrské organizace je pomoc učitelům při plnění výchovné vzdělávacích úkolů naší jednotné školy, záleží především na vytvoření pevného a dobře organizovaného pionýrského kolektivu ve třídě, který se pak stává aktivním jádrem celého třídního kolektivu.

Chceme si ve svém článku povšimnout, jak se podílí nejmenší pionýrský kolektiv — pionýrská družina — na vytváření a upevňování pionýrského a žakovského kolektivu ve třídě.

Pionýrská družina je nejmenší organizační jednotkou pionýrské organizace. Sdružuje šest až deset pionýrů téhož oddílu, spojených navzájem přátelstvím a společnými zájmy. Pionýrskou družinu lze charakterisovat ve shodě s Makarenkovým rozlišováním jednotlivých druhů kolektivu jako kolektiv prvotní. Členové pionýrské družiny — žáci téhož postupného ročníku — jsou v neustálém denním styku a řeší společně otázky, týkající se jejich práce ve škole i v pionýrské organizaci.

V pionýrské družině je těžiště veškeré práce pionýrského oddílu. Pra-

cuji-li dobře družiny, pracuje obyčejně dobře i oddíl a celá pionýrská skupina. Proto velmi mnoho záleží na výběru pionýrů do družin a na správném vytvoření jednotlivých družin. Nikdy nelze pionýrské družiny sestavovat mechanicky a nahodile. Nemůžeme na př. rozdělit pionýrský oddíl do družin podle lavic, podle abecedy nebo podle jakéhokoli jiného mechanického dělidla. Při sestavování družin je třeba pečlivě zvážit všechny okolnosti, které by mohly škodit dobré práci družiny. Tak na př. nebudeme sestavovat družiny z dětí, jejichž zájmy a záliby se diametrálně liší. Dosavadní zkušenosti potvrzují, že družný pionýrský kolektiv se vytváří poměrně snadno v těch družinách, které byly sestaveny z dětí, jejichž zájmy byly aspoň podobné. Záleží i na povahových vlastnostech jednotlivých členů pionýrské družiny. Zde může velmi účinně poradit pionýrskému vedoucímu při vytváření pionýrských družin třídní učitel, který je nejlépe informován jak o prospěchu dětí, tak i o jejich sklonech, zálibách a zájmech, který zná jejich rodinné prostředí. Zkušenosti z práce pionýrské organizace V. I. Lenina nás přesvědčují o tom, že je důležité přihlížet při vytváření pionýrských družin k tomu, kde jednotliví pionýři bydlí. Je obtížné vytvořit aktivní kolektiv z dětí, jejichž bydliště jsou od sebe příliš vzdálena. Nelze spoléhat jen na dobu, kdy členové pionýrské družiny pracují společně ve škole, protože je mnoho úkolů, ke kterým se musí pionýrská družina scházet i v době mimo vyučování co možná rychle a organizovaně.

Správně postupovala pionýrská skupina na první osmiletce v České Lípě, kde oddíl šesté třídy byl rozdělen do tří družin podle zájmů dětí. První dvě družiny tvořili chlapci, kteří se živě zajímali o techniku. Třetí družina byla dívků. Správné rozdělení do družin se pak projevilo kladně v práci celého oddílu. Pionýři a pionýrky pracovali s nadšením a zaujetím na úkolech, které odpovídaly jejich zájmům a schopnostem.

V knize V. N. Sinjajeva *Vospitanije detskogo kolektiva* (Učpedgiz, Moskva, 1953) uvádí autor, jak vybíral spolu s pionýrskými aktivisty pionýry do družin. Do třídy přibyli noví žáci z paralelních tříd, takže bylo třeba pionýrský oddíl znovu rozdělit na družiny. Pionýrská vedoucí navrhla, aby z nových žáků byla vytvořena nová, čtvrtá družina. Třídní učitel však s tímto postupem nesouhlasil, protože pokládal za účelné, aby členové pionýrských družin tvořili i ve třídě oddělený kolektiv, aby každá pionýrská družina seděla pohromadě v jedné řadě lavic. Přesvědčil vedoucí, že děti samy mnohdy dobře nevědí, do které družiny patří, a že umístění družin ve třídě značně přispěje k vytvoření dobrého družinového kolektivu. Samozřejmě nešlo o mechanické přidělení žáků do jednotlivých družin, ale celá otázka byla důkladně prodiskutována třídním aktivem, který připravil návrh rozdělení do družin podle zájmů a přátelství dětí. Na třídní schůzi byl návrh schválen.

Z tohoto příkladu je patrna nejen významná úloha třídního učitele, ale i podíl pionýrského kolektivu při vytváření pionýrských družin. Je jisté správné využít okolnosti, že se děti navzájem dobře znají a rozumějí si.

Výchovně cenné je i to, že dětští funkcionáři budou cítit větší odpovědnost za svou práci a že se budou podílet na organisování práce svého oddílu.

Povšimli jsme si některých zásadních hledisek při sestavování pionýrských družin. Musíme si však uvědomit, že nelze stanovit obecná pravidla, podle kterých by bylo možno postupovat ve všech případech. Vždy je třeba sestavovat družiny podle konkrétní situace v oddíle. Jedním z nejdůležitějších pravidel pro vytváření pionýrských družin je, jak už bylo řečeno, dbát kladných zájmů dětí a jejich vzájemných vztahů.

Vytvoření dobrého kolektivu závisí na náplni práce pionýrské družiny. Práce na úkolech dětem dostupných a přiměřených, práce rozvržená na všechny členy družiny podle jejich sil a schopností sdružuje děti v pevný kolektiv. Zásada perspektivních linií, o které mluví Makarenko, platí i pro práci pionýrské družiny. Každý úkol, který má pionýrská družina před sebou, má být radostnou perspektivou příští práce. Proto je třeba začít úkoly, které děti zajímají, které budou s nadšením a radostí plnit. Nikdy nesmí být družině zadán úkol, který přesahuje síly jejich členů. Zvláště tehdy, když pionýři začínají v družinách pracovat, musí být pracovní úkoly zcela konkrétní a jednoduché. Velmi mnoho záleží na oddílovém vedoucím, jak dovede řídit práci vedoucích družin i družin samých. Správně na př. postupoval oddílový vedoucí v šesté třídě na první osmileté střední škole v České Lípě, zařadil-li do plánu práce družin výrobu parníčků ze dřeva. S návrhem, aby se v družině podobné parníčky vyrobily, přišli sami pionýři. Vedoucí podchytil zájem dětí a rozvrhl celou práci na tři družinové schůzky. Na první schůzce pionýři kreslili plánky, připravovali materiál a obráběli dřevo. Na druhé schůzce vyrobili z plechu šroub a připravili pohon kroucenou gumou. Třetí schůzka pak byla věnována společné návštěvě koupaliště, kde byly vyrobené parníčky spuštěny na vodu. Práce nejen plně pionýry zaujala, ale v jejím průběhu se pionýři naučili pracovat s dřevem, plechem a gumou, naučili se kreslit jednoduché plánky. V průběhu práce se upevnil družný kolektiv členů družiny. Pionýři pracovali společně, navzájem si vypomáhali, nebylo mezi nimi křiku a hádek. Vedoucí oddílu dobře řídil jejich práci, dovedl jim poradit a pomoci tam, kde sami nestačili.

Naproti tomu pionýrská družina oddílu šesté třídy z osmileté střední školy v Brně si dala úkol nesnadný. Pionýrky — členky družiny — chtěly zahrát na oddílovém shromáždění scénku, kterou si vybraly z »Práce pionýrů«. Vedoucí oddílu ponechala výběr hry pionýrkám a při nácviku jim neporadila. Tak se stalo, že ve hře, kterou si pionýrky vybraly, účinkovalo mnohem méně osob, než bylo v družině děvčat. Dívky, které ve hře nehrály, se při schůzkách družiny nudily, bavily se po svém a vyrušovaly děvčata, která se učila svým úlohám. Takový úkol, jaký si připravila tato družina, samozřejmě nikterak nepřispěl k vytvoření pevného kolektivu, právě naopak. Dívky, které ve hře nehrály, se cítily dotčeny a na shromážděních to také dávaly najevo. Nebyla jim svěřena žádná práce na

společném díle a pionýrky to nelibě nesly. Je proto nanejvýš důležité vybrat takové úkoly, na kterých by se mohli podílet všichni členové družiny.

Oč cennější byla práce pionýrek z České Lípy, které na své družinové schůzce vymývaly a čistily kořenáče a vymyté kořenáče omalovávaly barevnými vzory. Všechny pionýrky se podílely na společné práci. Musely si kořenáče sehnat, myslet na to, jakých barev budou užívat, přemýšlet o ornamentech, kterými kořenáče ozdobí. Na rozdíl od předchozího příkladu šlo o práci poměrně jednoduchou a nepřiliš náročnou, která však umožňovala, aby se při ní v plné míře uplatnily všechny děti.

Rovnoměrné rozdělení práce mezi všechny členy družiny je tedy nezbytným předpokladem dobré práce a upevňování kolektivního citění dětí. Zejména při přípravě oddílového shromáždění je třeba dbát požadavku rovnoměrného rozdělení práce mezi pionýry. Nikdy se nemá postupovat tak, jak postupovaly členky pionýrské družiny při jedenáctileté střední škole v Brně. Pionýrky měly za úkol připravit na oddílové shromáždění o matematice krátký výklad o tom, jak vznikala čísla, a o zajímavostech z historie matematiky. Pionýrky si úkol usnadnily tak, že o nějaké přípravě nemohlo být řeči. Na oddílovém shromáždění přečetla jedna z pionýrek této družiny článek doc. Otakara Zicha »Jak se lidé naučili počítat«, který byl otištěn v Pionýrských novinách. Článek byl přečten nevýrazně, takže pionýrky poslouchaly bez zájmu a bez účasti. Jak jinak by je zaujal výklad, který by družina sama připravila. Špatným přečtením článku nelze v dětech vzbudit zájem o matematiku a její historii. Nadto by se v průběhu příprav na shromáždění při společné práci utužily přátelské svazky mezi dětmi. Nelze ovšem ze špatné práce vinit jenom pionýry. Záleželo zde také na oddílové vedoucí, aby děti přesvědčila o nutnosti společné přípravy k oddílovému shromáždění, aby pionýrkám neponechala všechnu práci, spojenou s výběrem materiálu, aby jim vhodně poradila a jejich práci usměrňovala. Pak by nemohlo dojít k tomu, že pionýrky zaměnily společnou přípravu se špatným přečtením jednoho jediného článku.

Sovětská pedagogika nás učí, že formování dětského kolektivu je proces dlouhodobý a že k uskutečnění výchovných záměrů je třeba soustavné a trpělivé práce pionýrských vedoucích a učitelů. Jakmile je však vytvořeno pevné jádro pionýrského kolektivu, začíná ovlivňovat i pasivnější pionýry a neorganizované žáky. Je-li kolektivní činnost pionýrských družin řádně organizována, dobře řízena vedoucím i učitelem, je-li práce v družinách obsažná, pro děti poutavá a přitažlivá, soustřeďuje pionýrský kolektiv kolem sebe i ostatní žáky.

Na osmileté střední škole v Brně-Žabovřeskách bylo na př. organizováno pionýrské shromáždění v šestém postupném ročníku s námětem »Jak žijí děti v kapitalistické Americe a jak žijí děti v lidové Číně«. Toto shromáždění navazovalo na učební látku zeměpisu, prohlubovalo a doplňovalo ji. Poněvadž byl včas a řádně vypracován plán shromáždění a jednotlivým pionýrským družinám byly přiděleny konkrétní pracovní úkoly, přiměřené jejich schopnostem, zapojily se pionýrské družiny s nadšením do pří-

pravné práce. V údobí přípravy, trvající zhruba pět týdnů, vyrobili pionýři několik výstřížkových alb, sborníků a získali mnoho nových poznatků o životě amerických i čínských dětí. Zásadou oddílové vedoucí byla zvolena i přitažlivá forma práce — »cestování«: Jedna družina »cestovala« lodí, druhá letadlem. Pionýři zhotovili mapu, do které pravidelně po splnění úkolu zaznamenávali směr cesty. Mapa, vyvěšená na zadní stěně třídy v době započetí přípravy na shromáždění, poutala k sobě pozornost nejen pionýrů, ale i ostatních žáků ve třídě. Bylo možno říci, že celá třída »cestu« intensivně prožívala. Pionýři sami překvapovali svou iniciativou, horlivostí v práci a snahou získat co nejvíce zajímavých poznatků. Před shromážděním požádali neorganisovaní žáci oddílovou radu, zda by se mohli shromáždění zúčastnit. Pionýři je rádi mezi sebe přijali. Tak se stalo toto pionýrské shromáždění významnou událostí v životě třídy. Provedené shromáždění bylo živé, bezprostředně zaujalo všechny přítomné. Shromáždění i výstavka, instalovaná z výrobků, které vznikly v průběhu příprav, podnítily děti k tomu, že se dožadovaly uspořádání dalších podobných shromáždění.

Vhodně volené thema shromáždění, správně vedená práce pionýrského kolektivu a promyšleně organisovaná příprava i forma provedení vzbudily pozornost nejen pionýrů, ale i ostatních neorganisovaných žáků. Úspěch shromáždění považovali všichni žáci za úspěch své třídy. Učitel-ský sbor hodnotil toto shromáždění jako počátek vytvoření pevného třídního kolektivu, který v průběhu další práce ve škole dovedl vystupovat jednotně a organisovaně, s vědomím odpovědnosti za práci a úspěch celé třídy.

Tento a jiné podobné příklady z praxe našich pionýrských družin a oddílů i ze sovětské literatury jsou dokladem, že družiny musí být základem práce pionýrské organisace a jedině dobře organisovaná a pro děti zajímavá činnost prvotních kolektivů dokáže stmelit všechny žáky v družný kolektiv. Dobře organisovaná činnost však vyžaduje mistrného pedagogického vedení kolektivu pionýrským vedoucím nebo učitelem. Osobnost vedoucího a učitele má významnou roli při vytváření a upevňování kolektivu. Neusměrněná, špatně řízená výchovná práce s kolektivem nemůže přinést kladné výsledky. Z příkladu práce pionýrské družiny, která připravovala na svých schůzkách scénku pro oddílové shromáždění, je jasné patrné, jak se dětská iniciativa bez pedagogického vedení ocitá v úzkých, jak narušuje přátelské vztahy mezi dětmi a rozbíjí kolektiv. Proto je na nejvyšší důležité bedlivě sledovat práci dětského kolektivu a pohotově zasáhnout tam, kde je potřeba.